

gelige og som dog av de fleste trønderske fotvandrere kjennes kun av navn.

Trollheimen og Sylene kan være bra nok; men forandring fryder, og jeg tror neppe noen vil angre på å anvende en sommerferie — eller flere — på å stifte nærmere bekjentskap med de østlige og nordlige deler av Trøndelag.

G. Schulerud.

TRØNDERNES MARSJ TIL ELVERUM MARS 1808

AV KAPTEIN JOHANNES SCHIØTZ

Blandt de marsjer norske avdelinger har utført under våre tidligere kriger er vel ingen blitt så omtalt som trøndernes marsj fra Trondhjem til Elverum i mars 1808. Og med rette. Det er dessverre ikke lyktes mig å finne en fullstendig «marsjrute» for denne marsjen, men så mange data er dog funnet at det forhåpentlig vil være tilstrekkelig når jeg nu efter opfordring av Årbokens redaktør skal forsøke å gi en kort fremstilling av den.

Den øverstkommanderende på Østlandet, prins *Kristian August*, skrev 2. mars 1808 til den øverstkommanderende i Trøndelag general *Georg Fredrik v. Krogh* om å få sendt tropper sydover, og alt 9. mars var det første kompaniet på marsj mot syd! Ordre om mobilisering var da kommet det 2. Trondhjemske regiment (generalløitnant, grev *Carl Jacob Waldemar Schmettow*) i hende 23. februar, det forklarer at avdelingene kunde komme avgårde så fort. Men opbruddet skjedde dog så raskt at grenaderbataljonen Ræders 2 siste kompanier manglet ialt 3 underoffiserer og 20 soldater ved avmarsjen.

Det var 2. Trondhjemske regiments grenaderbataljon under major *Johan Georg Ræder* og Trondhjemske skarpskytterdivisjon under kaptein *Peter Lorentz Sidelmann Sigholdt* som straks marsjerte til Østlandet, mens 1. Trondhjemske regiments grenaderbataljon under major *Ivar Christian Lund Sommerschild* foreløbig blev stående ved Røros og først ut på sommeren kom til Østlandet.

Forrest gikk skarpskytterdivisjonen (fra Trondhjem 9. mars), så bataljonene med 2 og 2 divisjoner, først bataljonen Ræder (fra Trondhjem 11. mars og 13. mars), så Sommerschilds bataljon (fra

Trondhjem 15. mars og 17. mars). Sigholdt kom til Våler og Åsnes den 23. mars, bataljonen Ræder til Elverum 24. mars og 26. mars, og Sommerschilds bataljon var fremme på Røros 20. mars og 22. mars. Marsjen Trondhjem—Røros tok således 6 dager, hvorpå avdelingene efter en rastdag marsjerte videre til Elverum på 7 dager! Hville fikk de likevel ikke. Nogen av divisjonene blev straks sendt på forpost!

Marsjen gikk over Røros, Tynset, derfra som vanlig dengangen gjennom Rendalen til Koppang og så videre til Elverum, og var efter de data vi kjenner ordnet slik*):

Avdeling	Sigholdt	3. og 4. div. Ræder	1. og 2. div. Ræder	1/2 Sommerschild	1/2 Sommerschild	Anmerking
Marsjetappe	Omtrentlig antal km.					
Trondhjem — Søberg (Melhus)	25	9/3	11/3	13/3	15/3	17/3
Søberg — Støren	30	10/3	12/3	14/3	16/3	18/3
Støren — Singsås	30	11/3	13/3	15/3	17/3	19/3
Singsås — Holtålen	36	12/3	14/3	16/3	18/3	20/3
Holtålen — Reitan (Tyvoll)	23 (36)	13/3	15/3	17/3	19/3	21/3
Reitan (Tyvoll) — Røros	32 (19)	14/3	16/3	18/3	20/3	22/3
Rastdag på Røros	0	15/3	17/3	19/3	21/3	
Røros — Tolga	33	16/3	18/3	20/3	22/3	
Tolga — Tynset	23	17/3	19/3	21/3	23/3	
Tynset — Midtskogen	35	18/3	20/3	22/3		
Midtskogen — Berset (Ø. Rend.)	19	19/3	21/3	23/3		
Berset — Stor-Elvdal	48	20/3	22/3	24/3		
Stor-Elvdal — Sorknes	50	21/3	23/3	25/3		
Sorknes — Elverum	38	22/3	24/3	26/3		
Elverum — Våler — Åsnes	30—40	23/3				

Av disse 12 rast-etapper er Søberg, Støren, Singsås, Røros og Berset sikre, mens følgende 6 må ansees som så sannsynlige at det vanskelig kan være nogen tvil: Holtålen, Tolga, Tynset, Midtskogen, Stor-Elvdal og Sorknes. For Reitans vedkommende kan det være spørsmål om Tyvoll, men det er unektelig mest rimelig at den siste av de to dagsmarsjer før rastdagen på Røros var lengere enn den første.

*) Kilometertallet for de forskjellige marsjdager er selvfølgelig ikke helt sikkert, da det avhenger av på hvilken gård i bygden avdelingene tok inn de forskjellige netter.

Det kan i denne forbindelse nevnes at jeg har funnet ialt 3 marsjruter gjennom Østerdalen fra 1711 (ingen andre fra Den store nordiske krig), og alle disse 3 har som rast-etapper Tynset, «Rendalen-Storbygden» (o: Berset) og Sorknes, 2 av dem har Midtskogen (den 3. Tyldalen) og «Stor-Elvdal-Storbygden» (den 3. både Koppang nord for Stor-Elvdal og Møkleby syd for Stor-Elvdal, o: flere marsjdager). Disse data tyder jo også på rast-etappene Tynset, Midtskogen, Stor-Elvdal og Sorknes, da de var gamle kjenninger fra tidligere kriger.

Uten at man finner den fastsatte marsjrute eller andre ytterligere opplysninger kan man iallfall ikke komme til et sikrere resultat.

Den nordenfjelske generalkommando hadde utarbeidet marsjruten til Røros, hvor ny marsjrute fastsatt av sønnenfjelske generalkommando ventet avdelingene. Det kan nevnes at general von Krogh for det tilfelle at avdelingene ikke fikk ny marsjrute på Røros hadde sendt med marsjrute helt frem til Elverum, og her hadde han regnet med 4 marsjdager mer enn Kristian August! Men for den sistnevnte hastet det med å få avdelingene frem.

Iallfall Sigholdt og formentlig også de andre kolonnechefene sendte en offiser i forveien for å ordne med skyss til bagasjen og innkvartering.

Hvad vet vi så ellers om marsjen?

Dagen før skarpskytterne marsjerte fra Trondhjem skrev general v. Krogh (8. mars) til Kristian August at det hadde slått inn med stadig tøvær og veiene var derfor så dårlige at de første dagsmarsjene ikke kunde gjøres for drøie. Det var derfor blitt lagt inn en dagsmarsj mer enn oprinnelig bestemt mellem Trondhjem og Singsås. Man hadde altså tenkt å *begynne* med 2 dagsmarsjer på over 40 km. hver! Han tilføier om stemningen: «Dette veed jeg, de (o: troppene) er besieledede af Mod; thi der var en almindelig Glæde da de fik Marsch Ordre, og haaber det vil vise sig i det giældende Øjeblik». Og major Ræder nevner han som «en Mand af militaire Talenter og fermeté som Deres Højfyrstelige Durchlauchtighed kan have Tiltroe til».

Den 18. mars gjentar v. Krogh at det hadde vært en ypperlig stemning ved alle avdelinger ved avmarsjen; «de have alle givet

mig det Løfte: heller at dø end at lade Fienden seire. Jeg kan nu kun tilføje det Ønske: at de maatte blive brugte paa Steder, hvor de kunde have Lejlighed at vise deres Mod».

Været blev ikke bedre, og da de første to divisjonene av Ræders bataljon under kaptein *Jens Stang* marsjerte 11. mars, fortel-

Major Johan Georg Ræder.

ler v. Krogh at det var «et overordentligt slet Vejr; gid de kun maatte komme frem uden at erholde for mange Syge». Veiene var da også blitt så dårlige at kaptein Stang alt første dags kveld måtte melde general von Krogh fra Søberg at skjæker, seletøi og sledene selv, tungt lastet som de var, var blitt skadd. Ennu verre var det gått hvis ikke etatsråd *Knudtzon* og kjøbmennene *Lorck* og *Vogelsang* i Trondhjem hadde hjulpet til med hester og sleder. Divisjonene måtte derfor leie flere hester så lenge veiene og føret var så elendige. Regi-

mentschefen generalløitnant Schmettow bad da også straks om at de næste kompaniene måtte få flere hester, og det fikk de vel.

Fru Ræder møtte efter avtale op ved Melhus med de 4 barn som var hjemme, og blandt dem var den senere danske oberst Jacob Thode Ræder, som da var 9—10 år gammel. I sine erindringer forteller han om de siste 2 divisjonenes marsj de første dagene:

«Til fastsat Tid og Sted mødte vi da Fader, som kom marsche-

rende med sin smukke og kjække Grenader-Bataljon fra Thronhjem, naar jeg ej feiler den første Marschdag, i Melhus Præstegaard. Det maa have været tidlig i Marts Maaned, da vi kjørte i Slæde endnu, og Sneen allevegne laa meget dyb..... Altsaa vi mødte Fader — og fulgte med ham en 2 à 3 Dage (feilerindring — se marsjruten) indtil Støren Præstegaard. Han var altid munter og glad. Hvor han kom frem, blev han modtaget med Jubel. I Præstegaarden, hvor han boede, var stort Selskab om Middag og Aften, hvor ogsaa en stor Del af Officiererne samledes, saavidt Rum havdes. Der blev om Aftenen afsunget festlige Sange, drukket Faders og Moders Skaal o.s.v. og vist os al tænkelig Opmærksomhed. Kom Fader til Bataljonen, raabte denne Hurrah! — og var Mandskabet meget glad og muntert. Jeg mindes ret, at jeg om Aftenen stod ved Faders Stol og saa ham spille Kort — uden at sige et Ord — stundom tiltalte han mig et Par Ord — altid kjærlig og venlig. Om Dagen kjørte han selv Moder i Slæden, hvori ogsaa en af os Børn. Bataljonen var da marscheret forud. Ved et eller andet Sted blev der spist Frokost, hvor Fader da gjorde Høneur, idet han var saare godt forsynet med Victualier — især kolde Stege, som var bleven ham sendt fra flere Familier i Thronhjem ved Udmarschen. Munterhed herskede vel, men en vis Alvor tillige. Fader forekom at være meget alvorlig. Jeg mindes ogsaa at han beklagede ei at kunne følge Bataljonen. Senere vilde han, naar Familien var borte, stadig følge med den paa Marschen.....

Afskeden med Fader fandt Sted — saavidt jeg mindes — i Støren Præstegaard. Aftenen var meget sørgelig, vi vare alle i Taa- rer, og Fader som altid venlig, men alvorlig — meget alvorlig. Den følgende Morgen fandt da Afskeden Sted mellem en Mængde Mennesker i Præstegaarden — Alle græd. Fader kjørte endnu en Strækning med os bagpaa Moders Slæde. Endelig kom vi til et Sted, hvor en Vej gik af til Venstre, rimeligvis hvor Vejen drejer af til Røraas. Her blev da gjort Holdt. Fader sagde os Alle: Lev vel, kyssede os Alle, steg tilhest og red strax meget hurtigt bort, idet nogle Buske og Vejens Krumning skilte os fra ham. Han var, stakkels arme Mand, meget rørt ligesom vi. Der var ogsaa sidste Gang vi saa ham og han os. —

Sagte vendte vi vore Heste og kjørte atter hjem til Ørkedalen».

Så hører vi ingenting før Ræder 24. mars sender sin første melding til Kristian August fra Berset i Øvre Rendal (like ved kirken). Han forteller da at kaptein Stangs 2 divisjoner, som kom til Røros 16. mars, om kvelden hadde måttet efterlate 3 syke soldater som ennå 20. mars om morgenen da Ræder brøt op fra Røros, ikke var kommet sig så meget at de kunde være med. Ellers var alt bare bra ved Stangs avdelinger. Ved de to divisjonene Ræder selv førte var «enhver Mand..... friske og raske og mangler intet». Kaptein Sigholdt hadde den 19. mars (fra Berset) meldt at han hadde 2 syke skarpskyttere. Men de må enten være fulgt med Sigholdt selv om de enn var syke, eller med Stang, for Ræder melder ingenting hverken om at han har tatt dem med eller at han har latt dem være igjen. Ellers var alle friske og raske hos Sigholdt også.

Den 27. mars melder så Ræder fra Elverum at han var kommet frem dagen før. «Alt Mandskabet er ved bedste Mod, og alle rasche og muntre, kun haves 2 ubetydelige syge Grenaderer her ved Bataillonens».

Samme dag som Ræder kom til Elverum kom oberst *Staffeldt* dit og overtok kommandoen over sin brigade. Han nevner 27. mars at trønderne var kommet frem. Dagen efter meldte han, at en av Ræders divisjoner (Stangs) var marsjert til Lundeby i Våler, mens en annen divisjon (Næglers?) var sendt frem til Hernes på veien til Trysil. De andre to divisjoner var i Elverum. *Staffeldt* melder 27. mars at også *Sommerschildts* 1. Trondhjemske grenaderbataljon hadde skullet fortsette fra Røros og at de to første divisjoner under kaptein *Arnold Sylow* var kommet til Mo (Kirke-mo?) i Tyldalen, da de blev kalt tilbake til Røros.

Dette er hvad papirene forteller om selve marsjen. Men vi vet dog endel til.

Vinteren 1807—08 hadde meget sne, alt mellem *Melhus* og *Støren* lå den dyp i midten av mars. Vi kan da lett tenke oss hvorledes føret måtte være den første delen av veien efter «idelig tøveir» og «i et overordentligt slet Veir». At det frøs på om natten gjorde ikke forholdene bedre.

Da avdelingene kom over fjellet og ned gjennom Østerdalen,

var det full vinter. Så sent som 16. april skrev Ræder fra Åsnes: «Vi har endnu her temmelig stærk Vinter», og den 25. april kjempet norske avdelinger på ski ved Trangen. *Glommadalen* var sig selv lik med hensyn til hårdt værlag det året, og den som er litt kjent der og med snoen langs elven vet at det ikke kunde ha vært nogen promanademarsj trønderne foretok over fjellet og langs *Glomma* i mars 1808.

Uniformene trønderne brukte var gamle og tynnslitte. 20 år tidligere — høsten 1788 — var de blitt brukt forrige gangen trønderavdelingene marsjerte gjennom Østerdalen. I midten av april fikk dog iallfall Ræders grenaderer nye uniformer.

På 14 dager — iberegnet *en*, sier og skriver en rastdag — marsjerte de, ialt vel 600 mann, drøie 420 km., det vil si 30 km. pr. dag rastdagen regnet med, omtrent 33 km. pr. marsjdag, på vinterføre og i sterk kulde. Og bare 3 (eller høist 5) mann blev efterlatt på veien og ved fremkomsten var bare et par mann «ubetydelig syge». Særlig må fremheves de 3 *siste* dagers marsj på 136 km.!

Det er en prestasjon trønderne kan være stolte av. Men det er også en prestasjon som er en triumf for den militære utdanning. Ti det er en selvfølge at uten den fysiske og psykiske krafttilførsel og den disiplin den militære utdanning gir, var dette resultat ikke nådd. Æren tilkommer i første rekke *Ræder* og *Sigholdt* og deres befalingsmenn som hadde utdannet avdelingene før og under garnisonstjenesten i Trondhjem fra utgangen av august 1807.

Men vi skal heller ikke glemme det energiske arbeid general *v. Krogh* og hans offiserer med general *Schmettow* i spissen hadde nedlagt i flere årtier på opøvingen av de trønderske avdelinger og som tidlig bar så gode frukter at en så streng dommer som general *Biellart* på Kongsvinger alt i 1788 næsten ikke hadde ord sterke nok for å uttrykke det fortrinlige inntrykk trønderavdelingene gjorde på ham under opholdet i Kongsvingeravsnittet det året.

Det kan også være av interesse å peke på at en av de tre førnevnte marsjruter fra 1711 har 3 dagsmarsjer mellom Elverum og

Sorknes (i 1808: 1) og 4 dagsmarsjer mellom Sorknes og Berset (i 1808: 2); den annen (i februar 1711 — altså omtrent på samme årstid som i 1808) har 2 mellom Berset og Stor-Elvdal (i 1808: 1) og derpå efter en rastdag 3 til Elverum (i 1808: 2) — altså 6 dager ialt mot 3 i 1808. Et *dragonkompani* brukte i november 1711 7 dagsmarsjer mellom Elverum og Tynset (iberegnet en rastdag), mens *infanteriavdelingene* i mars 1808 på sneføre bare brukte 5! I 1788 brukte avdelingene i september—november ialt 39 dager (rastdag hver 3. dag) fra Trondhjem til Kongsvinger. Trekker vi fra 6 dager for strekningen Elverum—Kongsvinger, og mer kunde de iallfall ikke ha brukt på de omtrent 100 km. flat vei. blir det likevel igjen 33 dager mot 14 i 1808!

Disse sammenligninger forteller meget om hvilken fremragende ydelse marsjen i 1808 er. Vår første krigshistoriker, nuværende general *Munthe*, uttaler da også om denne marsj: «At det var staute Karle, som Trønderne kunde være bekjendt af at sende ud i Verden, og at de dannede en Kommando, som Major Ræder kunde være stolt af at have uddannet og disciplineret, det borger allerede deres første Marsch for. De marscherede den lange Vei fra Trondhjem over Fjeldet om Røros til Elverum paa 14 — skriver fjorten — Dage. At denne 2. Trondhjemske Regiments Grenaderers Marschpræstation i Dagene fra 13. til 26. Marts 1808 er enestaaende her i Landet, skulde man formode. 3 gamle norske Mil om Dagen, 14 Marschdage i et Træk — uden Rastdage*) — om Vinteren og paa den Tids Veie samt med vistnok oftest daarlige og overfyldte Nattekvarterer, det kunde selv Napoleonske Veteraner være bekjendte af. Tropper, der havde leveret den Kraft og Disciplinydelse, som dette indebærer, maatte Ræder med Tilidsfuldhed kunne føre i Ilden».

For sikkerhets skyld tilføies at avdelingene ikke brukte ski.

General v. Krogh uttalte som nevnt på forhånd det håp, både at hans folk vilde bli brukt der «hvor de kunde have Lejlighed at vise deres Mod» og at de vilde opfylde de forventninger han stillet til dem. Begge deler slog til. Det er ikke her meningen å gi

*) Skal være: „hvorav bare 1 rastdag“.

nogen fremstilling av trøndernes kampe i 1808. Men jeg vil dog få nevne dem som i rapportene fremheves for å ha utmerket sig og som blev dekorert for det:

Dannebrogssiddere:

Oberstløytnant *Ræder* (var blitt oberstløytnant før han døde 11. novemebr 1808) ved Trangen 25. april, Mobekk 18. mai og hvor han ellers blev brukt.

Kaptein *Elias Nægler* ved Trangen 25. april.

Premierløytnant *Fridrich Daniel Time* ved Vermunden 15. april og ved Trangen 25. april.

Dette er 3 av de 6 offiserer av Staffeldts brigade som nevnes.

Dannebrogsmenn:

Grenader *Erik Rasmussen Storvig* — 4. grenaderdivisjon — ved Trangen 25. april.

Korporal *Jacob Isaksen Leeren* — skarpskytterdivisjonen — ved Kap og Mellum 1. mai.

Grenader *Tosten Johansen Haugen* — 1. grenaderdivisjon — ved Vermunden 15. april.

Grenader *Halvor Andersen Mæblum* — 4. grenaderdivisjon — ved Mobekk 18. mai.

Korporal *Anders Jørgensen Jystad* — 1. grenaderdivisjon — ved Trangen 25. april.

Grenader *Ingebret Knudsen Snøve* — 2. grenaderdivisjon — ved Trangen 25. april.

Grenader *Anders Kristensen Boksaspen* — 3. grenaderdivisjon — ved Trangen 25. april.

Korporal *Anders Einersen Olsaune* — skarpskytterdivisjonen — ved Ingelsrud 29. september.

Korporal *Anders Pedersen Svarlie* (Svallie?) — skarpskytterdivisjonen — ved Trangen 25. april.

Dette er 9 av de 29 underoffiserer og menige av Staffeldts brigade som nevnes.

Følgende nevnes med utmerkelse

uten å være dekorert innen utgangen av mai 1809. Kaptein Sigholdt blev dog dannebrogssridder innen årets utgang, og de andre blev formentlig dannebrogsmenn efterhvert:

Kaptein *Sigholdt* ved Skalbukilen 13. april, Trangen 25. april og Mobekk—Skansgården 18. mai.

Grenader *Ole Olsen Lunke* — 4. grenaderdivisjon — ved Trangen 25. april.

Grenader *Erik Rongnes* — 4. grenaderdivisjon — ved Trangen 25. april.

Sersjant *Tørris Worum* — skarpskytterdivisjonen — ved Mobekk-Skandsgården 18. mai.

Skarpskytter *Rasmus Monsen Redsem* ved Trangen 25. april.

Skarpskytter *Henrik Olsen Stene* ved Skalbukilen 13. april.

Skarpskytter *Anders Andersen Haugen* ved Skalbukilen 13. april.

Skarpskytter *Erik Pedersen Klingen* ved Trangen 25. april.

Korporal *Hoel* — skarpskytterdivisjonen — ved Trangen 25. april.

Skarpskytter *Ingebrigt Olsen Reid* ved Skalbukilen 13. april og Trangen 25. april.

Skarpskytter *Rolf Johnsen Bjørgen* ved Skalbukilen 13. april og Trangen 25. april.

Skarpskytter *Ole Larsen Mirabø* ved Skalbukilen 13. april.

Skarpskytter *Rasmus Halvorsen Tverdal* ved Mobekk-Skandsgården 18. mai.

Dette er 13 av 22 som nevnes ved Staffeldts brigade.

Trønderne kan således også vedkjenne sig trønderavdelingens optreden under kampene i 1808!

FRA GRENSEOPGANGEN I SYLENE SOMMEREN 1929

AV GEODET VED NORGES GEOGRAFISKE OPMÅLING

J. SCHIVE

Riksrøsene — store stenrøser — markerer hovedpunktene i vårt lands grense mot Sverige. Mellom disse skal grensen gå rettlinjet. Slik blev det vedtatt under første grenseopgang i 1750-årene, og hvert 15de år siden den gang har en kommisjon med representanter fra begge land «gått op» grensen, kontrollert at riksrøsene stod

på plass og gjenopbygget dem hvis de var ødelagt. En riksrøs tar sig ut: I midten en hjertesten med kongelig navnesiffer. Hjertestenen er alltid vendt så den viser grensens retning videre nordover. På de eldste røsene er dessuten to viserstener for ennå tydeligere å vise retningen, og til overmål er der yderligere på 20 meters avstand eller mere en liten røs på hver side av hovedrøsen. Disse smårøsene kalles utliggere. Still dig ved hovedrøsen og sikt over utliggeren, og du har riksgrensens retning akkurat.

I skog er rettlinjen mellom røsene merket med en 10 meter bred gate som aldri får vokse til. Hvert 15de år svinges øksene i grensegaten og de trær som i mellemtiden er vokset til blir ubønnhørlig

Gammel røs.